

Graččino Mlinarjev Janez na Teharjah je novi lastnik pred leti odel v bleščavo. Več kamer na vhodu spremlja, ali se bo okoli nje motala kakšna nezaželena oseba. V graščini so oznovci po vojni posiljevali ujetnice in jih nato dali pobiti.

Ženske skozi zgodovino

Zveza zgodovinskih društev Slovenije je med 30. septembrom in 2. oktobrom v Celju organizirala svoje 32. zborovanje. Letos je potekalo pod naslovom *Ženske skozi zgodovino*. S svojimi referati je nastopilo 41 domačih in tujih strokovnjakov predvsem zgodovinarjev.

Letos so se zelo potrudili, saj je hkrati z zborovanjem izšel tudi obsežen zbornik, v katerem je na 396 straneh (velikosti A4) objavljenih vseh 41 referatov. To je hkrati do sedaj najboljši prispevek k preučevanju zgodovine žensk na Slovenskem, saj iz zelo različnih zornih kotov predstavi zgodovino žensk, ženskega gibanja in vloge žensk v preteklosti. Ker prostor ne dopušta, da bi predstavili vse, naj iz njega "iztrgamo" vsaj kakšno zanimivost.

Partizanka ali prostitutka?

Prispevek Janeza J. Švajncerja *Ženska v slovenski vojni in vojaški zgodovini* je poln zanimivih podat-

kov in odpira eno od neraziskanih tem novejših slovenske zgodovine. Opozoril je, kako malo je doslej v sicer obsežni publicistiki obdelano vprašanje nasilja nad ženskami v 20. stoletju na Slovenskem, še posebej med drugo svetovno vojno in po njej. Zapisal je naslednje: "Sicer pa, da ne bomo borkam krivični, ali si je mogoče zamisliti, da bi leta 1944 ena imed njih jasno in glasno povedala ali zapisala v Naši ženi, da je komandant 7. korpusa Pero Popivoda grd moralni pokvarjenec, ki spolno izkorišča podrejene ženske. Niti potem, ko se je leta 1948 njegov lik zaradi infombroroja spremenil iz svetlega v temnega, ni tega storila nobena, ali vsaj ne dovolj opazno. Nobena, ali vsaj ni znano, ni prijavila niti katerega drugega poveljnika, ki jo je z grožnjami silil k nečemu, česar ni sama hotela, in to pogosto tudi dosegel."

V nadaljevanju je omenil primer mlade študentke medicine iz Ljubljane Juge Bregant, ki je odšla v partizane julija 1942: "Že leta 1941 je pomagala zdraviti ranjence, v partizane pa je odšla tudi zato, kot ji je rekla mama, da se

ji ne bo zgodilo kaj takega kot tistim dekletom, ki jih Italijani posiljujejo po zaporih. Prišla je v partizanski tabor pri Podlipoglavu. V letih po vojni, ko je samo še bolehalo in se s tuberkulozo in rakom bojevala za življenje, je napisala svoje spomine. Namenila jih je svojim trem otrokom, dokončala pa jih ni nikoli." Med drugim je zapisala naslednje: "Najbolj me je v tem času prizadel odnos moških tovarišev do žensk, kar sem pravzaprav preživljala in se nisem mogla vziveti v ta odnos skoraj celo leto. Ko sem odšla v partizane, sem mislila, da spol ne bo igral nobene vloge, da

bo tovarišstvo tista vez, ki bo preprečila, da bi se vojna posurovelost, ki je nujna, ne odražala tako v partizanskih vrstah. Ker sem bila tudi študentka, in to medicine, so tovariši smatrali, da je toliko kot prostitutka in da komaj čakam, da se me ko usmili. Bili so tovariši, s katerimi sem po pametnem razgovoru uredila to vprašanje, bili pa so zopet drugi, ki tega niso razumeli in so smatrali, da se pretvarjam in da sem prišla v partizane zato, da bi imela čim več moških.

Naša Gubčeva brigada je imela borbe in akcije blizu Škocjana. Ker sem bila bolničarka bataljona, sem

Osnovna šola na Jezici se se danes imenuje po partizanski "herojnji" in zločinki Danili Kumar.

morala ostati v taborišču in prevzeti odgovornost mlajšega dežurnega bataljona. Starejši dežurni me je odpeljal okrog straž in mi tudi povedal, kako moram obiti straže. Bila je temna noč, taborišče smo imeli sredi gozda. Začela sem z obhodom straž. Ker nisem bila vajena, sem se parkrat izgubila, bilo me je strah, da ne bi zašla v gozdu in se izgubila od svoje edince. No, tudi to noč sem srečno prestala, čeprav sem se ves čas bala, da svoje dolžnosti ne bom pravilno izvršila. Ko sem legla in zaspala, so se

Danila Kumar

vrnili tovariši. Tudi naš komandir, ki je bil z njimi, je precej okajen pozikal z različnimi izjavami in pa dobrotami, ki jih je prinesel iz rekvizicije, doseči, da bi zadostil svojim fiziološkim potrebam. Ker je videl, da iz te moke ne bo kruha, je pač opustil namen in me drugo jutro nagnal v strelce, čeprav sem kot bolničarka imela mnogo dela s povoji in bolniki."

Herojinja ali zločinka

Njeno pripoved je Švajncer sklenil z naslednjim primerom: "Kar je doživela mlada medicinka Juge Bregant, je skoraj gotovo skušala še marsikatera partizanka, toda bile so tudi drugačne. Popolnoma drugačna je bila zanesljivo Danila Kumar-Andreja, namestnica bataljonskega komisarja v Tomsčevi brigadi jeseni 1943. V bataljonu so vedeli, da vztraja pri smrtni obsodbi za hrabrega vodnika Jožeta Čakša-Pepeta zato, ker je bil lefant, v njej pa ploh ni hotel videti ženske. Dosegla je, da so ga ustrelili."

Med drugim Švajncer navaja, da je t. i. partizansko spomenico 1941 od 1.811 Slovencev dobilo kar 327 žensk, kar je razmeroma veliko. Z re-

dom "narodnega heroja" je komunistični režim odlikoval 175 Slovencev, med njimi je bilo kar 20 žensk. Danila Kumar je bila po vojni razglašena za "narodno herojino" (velja, da so bili za "narodne heroje" razglašeni tisti, ki so za revolucijo opravljali najbolj umazane in zločinske posle) in po njej je še danes poimenovana osnovna šola na Jezici v Ljubljani. Naj si vodstvo šole prebere, kaj o Kumarjevi piše v knjigi Francija Strleta *Tomsčeva brigada 1943* (Ljubljana 1989) na straneh 306, 482, 494 in 519. Le kakšna naj bo naša mladina, če se vzgaja v ustanovi, ki nosi ime po takšnih moralnih izprijencih?! Pa to še zdaleč ni osamljen primer. Švajncer se je te velike teme komaj dotaknil.

Ozna in ujetnice

Nedavno je izšla knjiga Alberta Svetine-Erna, Mačkovega pomočnika v Ozni leta 1945, *Od osvobodilnega boja do banditizma*, v kateri je navedel celo vrsto takšnih in drugačnih zgodb, kjer so sodelovale ženske. Na Mačkovem sedežu Ozne na Stražnjem Vrhu nad Črnomljem in v partizanskem glavnem štabu je opisal pravi kupleraj med partizanskimi funkcionarkami in funkcionarji. Niti najpomembnejša med njimi, Zdenka Kidrič, ni manjkala pri tej dejavnosti.

Svetina omenja (str. 209), da so se oznovci vsak konec tedna iz Slavije, sedeža Ozne v Ljubljani, vozili v Celje, kjer so na nekem gradu blizu Celja prirejali orgije. Po letu 1990, ko se je začelo govoriti o množičnih pobojih na Celjskem in o Teharjah ter o tamkajšnjem uničevalnem taborišču, se je omenjala tudi teharska graščina Mlinarjev Janez, kamor so si oznovci vozili ujetnice, jih tam posiljevali, nato pa jih dali ubiti (*Demokracija*, 1. 1. 2004, str. 45). Današnji lastnik graščine o tem "ne ve nič" oziroma celo trdi, da se v zdaj njegovi graščini ni dogajalo nič spornega. Očitno ima možakar nekaj problemov z razumevanjem povojne celjske morilske zgodovine. Čeprav je od druge svetovne vojne poteklo že 60 let, še vedno ni raziskano vojaško nasilje nad ženskami, čeprav so splošno znani podatki tudi o posilstvih npr. ruskih vojakov v Prekmurju leta 1945.

V zborniku *Ženske skozi zgodovino* so objavljeni naslednji pispevki: *Zgodovina žensk ali ženska zgodovina* (Marta Verginella), *Poslednjih dvije tisoče godina: povijest žena - ženska povijest - kulturna povijest* (Andrea Feldman), *Žena v predkapitalističnem obdobju na Slovenskem* (Darja Mihelič), *Srednjeveški ženski pečati* (Katja Mahnič - Žvanut), *Podobe Barbare Celjske (?1394—1451) v slovenskem zgodovinsko-pisju* (Rolanda Fugger-Germadnik), *Gospodarska djelatnost žena na dalmatinskom komunalnom području od XIV. do XVI. stoljeća* (Sabine Florence Fabijanec), *Nekrolog za Rozo Rebeko Schrattenbach, poročeno grofico Nádasdy z Gornje Lendave, iz 1718* (Andrej Hozjan), *Gospe Ptujске: ženske v prvih treh generacijah gospodov Ptujskih* (Boris Hajdinjak), *Goriško splošno slovensko žensko društvo* (Barbara Šatej), *"Povedati hočemo vsemu svetu, da imamo tudi me pravico in dolžnost odločevati, kje da mora biti naša državna meja"* (Tina Bahovec), *Slovenske ženske v osvobodilnem gibanju in povojni obnovi: primer Trst* (Silva Bon), *Vstop žensk v slovensko literaturo 19. stoletja* (Mira Delavec), *Slovenke in moda v času pred drugo svetovno vojno in po njej* (Maja Gombač), *"Ženska ... ne potrebuje telovadbe, ostane naj v kuhinji in pri ... domačem ognjišču"* (Tomaž Pavlin), *Ženska, njen položaj in vloga v filmu* (Marta Rau Selič), *Ženska v slovenski vojni in vojaški zgodovini* (Janez J. Švajncer), *"Tudi jaz sem pomagala do velike zmage!"* (Petra Svolsjak), *Vloga žensk v obveščevalnih in varnostnih službah na Slovenskem pred, med in po drugi svetovni vojni* (Ljuba Dornik Šubelj), *Ženske v gospodarstvu do druge svetovne vojne na Slovenskem* (France Kresal), *Zaposlovanje žensk v poštni, telegrafski in telefonski dejavnosti do druge svetovne vojne* (Ljudmila Bezljaj Kovelj), *Zveza delavskih žen in deklet* (Anka Vidovič Miklavčič), *Drobc iz življenja in dela Hedwig Radics-Kaltenbrunner (1845—1919)* (Tanja Žigon), *"Izobražujte žene, tako da boste izobrazili ves narod"* (Nataša Kolar), *Prva študentka fizike in matematike slovenskega rodu* (Stanislav Južnič), *Od moškega do unisex šolstva* (Aleš Gabrič), *Od poštnih uslužbenk do zgodovinarke* (Jože Rataj), *Poroka in položaj ženske znotraj zakonske zveze v srednjeveških istrskih in celjskih mestih ter v Trstu* (Mojca Kovačič), *Ženski samostani - najpomembnejše oblike ženske emancipacije v preteklosti* (Damjan Hancič), *Jurij iz Brezic in njegovo pojmovanje devišstva* (Janez Šumrada), *"Svoje prsi pokažem raje hudiču kot tebi!"* (Dragica Čec), *Opravičevanje podrejenega položaja žensk do začetka druge svetovne vojne na Slovenskem* (Maca Jogan), *Politični angažma žensk v katoliškem in liberalnem taboru v letih 1900—1914* (Irena Selišnik), *Politicizacija ženske na Slovenskem v času druge svetovne vojne* (Vida Deželak Barič), *Odmevi ženskega kriminala v slovenskem časopisju na začetku 20. stoletja* (Igor Zemljčič), *Pravo in ženska (1919—1959)* (Jelka Melik), *Lik pridne ljubljanske gospodinje v letih med obema vojnama* (Mojca Šorn), *Podoba ženske v slovenskem katoliškem časopisju med drugo svetovno vojno* (Dunja Dobaja), *Ženska naj bo mati in delavka* (Mateja Jeraj), *Ustanovitev in prva leta delovanja slovenske ženske zveze in progresivnih slovenskih žena Amerike* (Matjaž Klemencič), *Izseljenke v očeh javnosti* (Marjan Drnovšek).

Pod naslovom *Dr. Angela Piskernik (1886—1967), koroška naravoslovka, naravovarstvenica in narodna delavka* je objavljen najboljši prispevek v zborniku - napisal ga je Janez Stergar -, ki govori o naši nekdanji botaničarki, po kateri se imenuje nagrada za varovanje narave in ki jo novejši avstrijski leksikon uvršča med sto najpomembnejših žensk vzhodne in srednje Evrope.

